

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทหญิงชายภายหลังเข้าสู่ระบบการเลี้ยงโคนมของครอบครัวเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงบทบาทหญิงชายที่แตกต่างกันในระดับครอบครัว ภายหลังเข้าสู่ระบบการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ครอบครัวเป้าหมายในการศึกษามีทั้งสิ้น 11 ครอบครัว ซึ่งประกอบด้วยทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ซึ่งยังจำแนกได้ 3 ลักษณะคือ ครอบครัวขยายตอนต้น ครอบครัวขยายตอนกลาง และครอบครัวขยายตอนปลาย นอกจากนี้ ครอบครัวที่ศึกษาดังกล่าวยังครอบคลุมความหลากหลายของกิจกรรมการผลิต ระดับเทคโนโลยีที่ใช้ และจำนวนแรงงานในครอบครัว พื้นที่ที่ศึกษาคือบ้านชาจวน ตำบลบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงบทบาทหญิงชายด้านการแบ่งแรงงาน เมื่อครอบครัวเกษตรกรเข้าสู่ระบบการเลี้ยงโคนมทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการแบ่งแรงงานในกิจกรรมการผลิตที่ชัดเจนขึ้นระหว่างเพศ และชั่วคน (Generation) กล่าวคือ ให้แต่ละเพศรับผิดชอบกิจกรรมการผลิตชนิดใดชนิดหนึ่ง หรือขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งอย่างชัดเจน โดยเฉพาะครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายช่วงปลายซึ่งมีจำนวนแรงงานน้อย ในช่วงที่มีการเพาะปลูกได้แบ่งแรงงานให้ผู้ชายทำการเพาะปลูก ส่วนผู้หญิงเลี้ยงโคนม ส่วนครอบครัวขยายช่วงต้นและช่วงกลาง เนื่องจากมีจำนวนแรงงานมาก จึงให้แรงงานชายหญิงรุ่นลูกทำการเพาะปลูก ขณะที่แรงงานที่เหลือเลี้ยงโคนม ผลการวิจัยยังพบว่าผู้หญิงในทุกครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมการผลิตที่เป็นแหล่งรายได้ที่เป็นตัวเงินเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะผู้หญิงในครอบครัวที่มีจำนวนแรงงานในครอบครัวน้อยและผู้หญิงในครอบครัวที่มีจำนวนโคมาก แต่อย่างไรก็ตาม จำนวนชั่วโมงที่ผู้หญิงทำการผลิตยังน้อยกว่าผู้ชายเช่นเดิม ทั้งนี้เนื่องจากผู้หญิงต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ทำงานบ้าน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้หญิงยังเป็นแรงงานหลักทั้งในอดีตและปัจจุบัน ขณะที่ผู้ชายทำงานบ้านลดลงหรือไม่ได้ทำเลยเมื่อเข้าสู่ระบบการเลี้ยงโคนม แต่เมื่อรวมจำนวนชั่วโมงการทำงานทั้งกิจกรรมการผลิตและงานบ้าน ผู้หญิงก็ยังคงมีจำนวนชั่วโมงการทำงานมากกว่าผู้ชายเช่นเดิม ดังนั้น การที่ผู้หญิงต้องเป็นแรงงานหลักทั้งในกิจกรรมการ

ผลิตและการทำงานบ้าน ทำให้ผู้หญิงในครอบครัวที่มีแรงงานน้อยมีความยุ่งยากในการจัดสรรเวลา สำหรับกิจกรรมชุมชนพบว่า ทุกครอบครัวทั้งผู้หญิงและผู้ชายไปร่วมลดลง

การเปลี่ยนแปลงบทบาทหญิงชายด้านการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากร ผู้หญิงเข้าถึงและควบคุมทรัพยากรมากขึ้น ด้านที่ดินและการเงิน ปัจจุบันผู้หญิงในครอบครัวเดี่ยว เป็นฝ่ายริเริ่มใช้ประโยชน์จากที่ดินและใช้เงินเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตและเครื่องอำนวยความสะดวกในครอบครัว และเปลี่ยนจากที่เดิมผู้ชายตัดสินใจเพียงฝ่ายเดียวเป็นตัดสินใจร่วมกัน ส่วนครอบครัวขยายทั้ง 3 ลักษณะทั้งผู้หญิงและผู้ชายยังคงตัดสินใจร่วมกันเช่นในอดีต ด้านแรงงาน พบว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในครอบครัวเดี่ยว โดยเป็นการตัดสินใจร่วมกันทั้งอดีตและปัจจุบัน แต่ครอบครัวขยายช่วงต้นและช่วงกลางเปลี่ยนจากเดิมที่ผู้ชายตัดสินใจเพียงฝ่ายเดียวเป็นตัดสินใจร่วมกันระหว่างพ่อและแรงงานรุ่นลูกทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ขณะที่ครอบครัวขยายช่วงปลายแม้ยังคงเป็นการตัดสินใจร่วมกันเช่นเดิม แต่แรงงานชายหญิงรุ่นลูกมีบทบาท ซึ่งสะท้อนว่า การที่ผู้หญิงและผู้ชายจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมใด ๆ เพิ่มขึ้นนั้น ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น มากน้อยเพียงใด ด้านเทคโนโลยี/เครื่องมือ ผู้หญิงทุกประเภทครอบครัวมีโอกาสได้ใช้เพิ่มขึ้น แต่ก็ยังน้อยกว่าผู้ชาย เนื่องจากเทคโนโลยี/เครื่องมือบางชนิดไม่เหมาะกับสรีระของผู้หญิง เช่น รถไถเดินตาม เครื่องตัดหญ้า เช่นเดียวกับด้านการศึกษา/ฝึกอบรม ผู้หญิงทุกประเภทครอบครัวเข้าถึงมากขึ้น โดยเฉพาะผู้หญิงในครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายช่วงปลายมีโอกาสได้รับความรู้มากกว่าครอบครัวประเภทอื่น ๆ ส่งผลให้ผู้หญิงดังกล่าวกล้าตัดสินใจใช้ความรู้ได้เองโดยที่ไม่ต้องรอปรึกษาผู้ชาย

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงบทบาทหญิงชายที่แตกต่างกันในระดับครอบครัว ได้แก่ จำนวนแรงงานในครอบครัว จำนวนโค เทคโนโลยี รายได้ โอกาสได้รับความรู้ และค่านิยมความเสมอภาคทางเพศ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีความเกี่ยวพันกันและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงบทบาทหญิงชายร่วมกัน โดยครอบครัวที่มีจำนวนแรงงานน้อยมีการแบ่งแรงงานที่ชัดเจนกว่า และผู้หญิงมีส่วนร่วมในกิจกรรมการผลิตที่เป็นแหล่งรายได้ที่เป็นตัวเงิน รวมถึงเข้าถึงแหล่งความรู้มากกว่าครอบครัวที่มีจำนวนแรงงานมาก แต่ทั้งนี้ต้องพิจารณาจำนวนโคประกอบด้วย ครอบครัวที่มีจำนวนโคมาก ก็จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีเข้าช่วย ผู้หญิงจึงได้ใช้เทคโนโลยีเพิ่มขึ้น สำหรับปัจจัยรายได้และโอกาสได้รับความรู้ พบว่า การที่ผู้หญิงมีส่วนร่วมในกิจกรรมการผลิตที่เป็นแหล่งรายได้ที่เป็นตัวเงินและเข้าถึงแหล่งความรู้มากขึ้นเพียงใด ก็จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรมากขึ้น ส่วนค่านิยมความเสมอภาคทางเพศนั้น แม้ชุมชนที่ศึกษาและครอบครัวยอมรับความสามารถของผู้หญิงมากกว่าในอดีต และเห็นว่าผู้หญิงเป็นผู้นำกลุ่มหรือองค์กรในชุมชนได้ เช่นเดียวกับผู้ชาย แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมองว่าผู้ชายเป็นผู้นำได้ดีกว่า รวมทั้งยังคิดว่างานบ้านเหมาะสมกับผู้หญิงมากกว่า ในกรณีองค์กร/หน่วยงานภายนอก แม้ปัจจุบันได้เปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้รับความรู้มากกว่าในอดีต แต่ก็ยังคงให้ความสำคัญกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง

The purpose of this research was to study the change of men and women role after entering dairy farm of agriculturist households of the Northeast, and to study factors that had relations with different role change at household level by using qualitative research in collecting data by semi-structured interview and by both participant observation and non-participant observation. The target households were 11 family: nuclear and extended families, which could be classified as a beginning, middle and late extended families. Besides, those studied family covered variety of production activity, level of technology used, number of labor in the family. The area studied was Baan Samjan, Tambon Baan Khau, Muang District of Khon Kaen province.

The results can be concluded as follows:

The change of men and women role in a division of labor. When the agricultural household enters the dairy farm system, there is a division of labor in production activity clearly between sex and generation. That is each sex would be responsible in a specific production activity only or at any step clearly, especially the nuclear and the late extended family that have a small amount of labor. During the period of cultivation, men will do the job; women will raise the cows. For the beginning and middle extended family have plenty of labor so the young generation does the farming, where the rest takes care of dairy cows. The result of this research also reveals that women in every household is source of earning more money, especially ones that are from less-labor family and women in the households that had many cows. However, the input hours of women is still less than men's as usual. This is because women still have to do housework; whereas men work less or not at all when entering the system. When the working hour is counted, women still have more working hours. Therefore women have to be main labor both in production activity and housework. This causes women in a less-labor household have difficulty in allocating

time. In the community activity, number of men and women from every household go to participate less

The change of men and women role in access and control resource. Women access and control resource more. For land and money, nowadays, women in the nuclear family start to make use from land and spend money to buy production inputs and accommodations for the family; and there is a change from only men make decision to a mutual decision. For three types of extended family women and men still make a mutual decision as in the past. For labor, it is found that there is no change in the nuclear family. The decision make are from both sexes. But the beginning and middle extended family, there is a change from only men make decision to a decision from generation of father and children; whereas the late extended family, even though everybody makes decision but the children generation has more power. This reflects that either women and men can voice their opinion, it was up to how much they participate in activities. For technology and equipment, women from every type of households have chance to use more but less than men because of physical build of women, such as handed-held tractor, lawn mower. For education and training all women have chance to access more, especially women from nuclear and late extended family have more knowledge than other kind of family. Therefore women dare to make decision on their own.

Factors that have relations with role change of women and men in different level of household, e.g. number of laborers, cows, technology, income, chance to receive knowledge and social value of gender equality. These factors have relations and lead to role change of both sexes. The household that has less labor shall divide labor clearly, and women participate in sources of income including knowledge more than the household that has less plenty of labor. The households that have more cows have to use a lot of technology so women can apply more technology. For income and chance of receiving knowledge, it is found that if women have participated in activities, they will join in making decision more. For gender equality, women are more accepted than in the past, and women can be leader as men. However, men are still considered as a better one. Women are still suitable for housework. Organizations and external agencies, even though they accept women more than in the past, still give significance to men.